

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum
Facköversättarutbildningen

Annika Hedqvist
Klosterängsvägen 5F 24
226 47 Lund

EXAMENSARBETE HT 2007

DEL 2: ANALYS

Att översätta delarna och helheten
Om innehållsstrukturens betydelse för översättningen av några
kapitel ur *Las preguntas de la vida* av Fernando Savater

Handledare:
Lars-Johan Ekerot
Nordiska språk
Inger Enkvist
Spanska

Sammandrag

Den här uppsatsen tar upp innehållsstrukturens betydelse för översättningen av några inledande kapitel av Fernando Savaters bok *Las preguntas de la vida*. Uppsatsen inleds med en textanalys som följer analysmodellen i Hellspång & Ledin (1997). Därefter följer uppsatsens huvuddel som består dels av en genomgång av textens hierarkiskt ordnade innehåll och dels av exempel på hur denna innehållsstruktur har påverkat översättningen av de enskilda styckena. Sist finns en sammanfattning och kommentar. Syftet med uppsatsen är att visa hur man som översättare måste läsa sin text med ett slags fågelperspektiv för att översätta varje enskilt stycke rätt. Källtexten är argumenterande och använder en komplex innehållsstruktur för att föra fram argumentationen. För att översätta detta på ett sätt så att argumentationen inte störs måste man vara medveten om hur varje enskilt stycke samspelar med helheten.

Nyckelord: översättning, argumenterande text, argumentativ riktning,
                      innehållsstruktur, ideationell struktur, teman, propositioner,
                      helhetsperspektiv

Arbetets engelska titel: Translating the Parts and the Whole. On the Importance of the Content Structure for the Translation of a Few Chapters of *Las preguntas de la vida* by Fernando Savater

Innehåll

1 Inledning	4
2 Förberedande textanalys	5
2.1 Källtexten	5
2.1.2 Kontexten	5
2.1.3 Den språkliga formen	8
2.1.4 Innehållet	11
2.2 Förutsättningar för översättningen.....	12
3 Textens innehållsstruktur och hur denna påverkar översättningen	14
3.1 Syfte.....	14
3.2 Teoretisk ram: teman, propositioner och argumentativ riktning	14
3.3 Allmänt om textens innehållsstruktur.....	18
3.3.1 Det inledande kapitlet.....	19
3.3.2 Introduktionen	20
3.3.3 Första kapitlet	24
3.3.4 Andra kapitlet.....	29
3.4 Innehållsstrukturens konsekvens för översättningen	30
3.4.1 Exempel där innehållsstrukturen har varit till hjälp för förståelsen	31
3.4.2 Exempel där den argumentativa riktningen skulle ha störts	33
3.4.3 Exempel på hjälp vid flera översättningsalternativ.....	34
3.4.4 Exempel på hjälp vid friare översättning	37
3.4.5 Översättning av rubriker	39
4 Sammanfattning och kommentar	41
5 Referenser	43

1 Inledning

Jag har översatt några inledande kapitel ur filosofiboken *Las preguntas de la vida* av Fernando Savater och jag ska i den här uppsatsen försöka ge en bild av hur texten ser ut och vilka problem man kan stöta på vid översättning av den. Det översättningsproblem som jag har valt att fokusera på är textens innehållsstruktur. Anledningen till att jag har valt att titta på detta är att texten är mycket välstrukturerad, men denna omsorgsfulla struktur är inte lätt att se vid en första genomläsning. Varje stycke använder sig av exempel och historier som till synes inte har med varandra att göra, vilket ger ett förvirrat intryck. Läser man dock texten mer översiktligt ser man att den är argumenterande och att dessa små bitar används för att driva fram argumentationen. När man så ser hur alla dessa exempel, historier, citat m.m. är del av något större får man en bättre förståelse för hur man bör översätta dessa små bitar. Man måste alltså se texten ur ett större perspektiv för att kunna resonera sig fram till hur man bör översätta enskilda exempel, meningar, fraser och ord.

Innehållsstrukturen hjälper alltså översättaren att få ett grepp om den textuella strukturen. Det som är mest intressant att titta på i den textuella strukturen är sådana fall där man inte rent automatiskt översätter rätt, utan där det finns tveksamheter. Det kan handla om att man skulle ha översatt ett enskilt ord fel och stört strukturen om man inte hade varit medveten om hur informationen är ordnad. Det kan också handla om polysema ord och att man inte kan avgöra vilken av översättningsmöjligheterna som är bäst enbart med hjälp av den omedelbara kontexten, utan man behöver känna till vilken funktion stycket har i ett ännu större sammanhang.

Uppsatsen består av tre delar: En inledande textanalys som ger en allmän presentation av hur texten ser ut. Därefter följer textens huvuddel som handlar om hur textens innehåll är strukturerat och vad denna komplexa struktur får för konsekvenser för översättningen. Uppsatsen avslutas med en sammanfattning och kommentar.

2 Förberedande textanalys

2.1 Källtexten

Den text jag har valt att översätta är alltså hämtad ur boken *Las preguntas de la vida* som är en filosofibok skriven av den spanska författaren och filosofiläraren Fernando Savater. Boken är, enligt författaren själv, avsedd att vara en introduktionsbok i filosofi för gymnasieelever, men också för äldre läsare som har ett intresse för filosofi.

Boken behandlar klassiska filosofiska frågor och det textparti som jag har valt att översätta är taget från bokens början och innefattar ett kort förord, en introduktion, det första kapitlet som handlar om döden och ett litet stycke ur andra kapitlet som handlar om vår kunskap om världen och hur man kan få fram korrekt information genom argumentation och logisk slutledning. De övriga kapitlen handlar om t.ex. fri vilja, tid och universum. Texten fokuserar inte så mycket på årtal och olika filosofer, utan Savater lägger större vikt vid att presentera de filosofiska idéerna. Anledningen till detta är att han inte enbart vill ge information om ämnet utan han vill inspirera läsaren till att tänka filosofiskt.

Fernando Savater är en känd samhällsdebattör i Spanien och han är kanske främst känd för sina uttalanden om den baskiska separatistorganisationen ETA. På grund av de uttalanden som han har gjort lever han med ständigt livvaktsskydd på grund av dödshot från denna organisation. Utomlands är dock Savater troligen mest känd för sina böcker. Han är en flitig författare som enligt Wikipedia har skrivit fler än 45 böcker (Wikipedia, uppslagsordet "Fernando Savater"). Många av Savaters böcker finns översatta till en lång rad olika språk, dock finns bara en bok översatt till svenska: *Etik för min son*. Trots att han är politiskt kontroversiell åtnjuter Savater stor respekt inom den akademiska och filosofiska världen och hans publikationer kan därför sägas vara texter som har hög prestige.

Nedan följer en textanalys enligt Hellspong & Ledins (1997) modell.

2.1.2 Kontexten

Den här texten hör hemma i en allmänfilosofisk kontext eftersom den handlar om filosofiskt tänkande, men textens verksamhet är större än så. Texten kan användas i gymnasieskolans undervisning, men den är även tillgänglig för andra läsare och den ingår i

ett större författarskap som för Savater troligen syftar till att föra fram hans åsikter, alltså att delta i samhällsdebatten.

I en kommunikationssituation finns alltid deltagare i form av sändare och mottagare (jfr. Hellspong & Ledin, 1997:52-53). **Sändaren** i den här kommunikationssituationen är textens ”jag”, som är detsamma som författaren, Fernando Savater. Sändaren kan dock även sägas innefatta andra personer som kan ha medverkat till utformningen av texten, såsom korrekturläsare och bokförlaget som ger ut boken. **Mottagaren** av den här kommunikationen är mycket svårare att fastställa. Texten är säkerligen skriven med en viss grupp människor i åtanke. Savater nämner själv gymnasieelever som tänkta läsare, men troligen är texten också skriven för en vuxen publik som är intresserad av filosofi. Men texten är i princip tillgänglig för alla och det verkar som om den också läses av en bred publik eftersom *Las preguntas de la vida* har givits ut i sju upplagor under endast två år. De böcker som översatts kan dessutom läsas av människor som inte har någon kunskap om det spanska språket eller spansk kultur, dock är det troligt att de översatta böckerna främst läses av människor som har ett specialintresse för filosofi, för Spanien eller för Savater som person.

En text har också alltid kopplingar till andra texter och genrer (jfr. Hellspong & Ledin, 1997:56-58). **Intertextualiteten** är stark i den här texten och det finns tydligt markerade kopplingar till både äldre och samtida filosofiska verk. Både vertikal och horisontell intertextualitet markeras i form av en stor mängd citat med upphovsmannen nämnd. Synar man dock dessa citat i sömmarna visar det sig att de inte är så detaljerat redovisade som det först kan verka. Många gånger nämner Savater enbart upphovsmannen i löpande text utan att redogöra för varifrån citatet är taget. Om det då inte är ett mycket känt citat är det nästan omöjligt att finna källan eftersom den person som Savater citerar kan ha skrivit tjugo böcker medan citatet endast är två rader långt. I andra fall finns en fotnot med titel på den citerade boken, men nästan alltid utan sidnummer. Ett praktiskt resultat av detta är att jag har valt att inte försöka finna vedertagna och redan publicerade översättningar av det som Savater citerar eftersom det skulle innebära ett mycket tidsödande arbete. Ett annat resultat är att man som läsare kan känna en viss tveksamhet inför om Savater verkligen har återvänt till sina källor eller om han kanske bara har skrivit ur minnet. Avsaknaden av tydliga källhänvisningar kan underminera textens trovärdighet,

men jag tycker att det också kan ses som en bekräftelse på att det viktiga i den här boken inte är faktauppgifterna utan de tankar och idéer som förs fram.

När det gäller **den vertikala intertextualiteten** fungerar citaten av stora filosofer som en koppling till äldre texter. Även återberättade bitar ur antika dramer eller historier ur grekisk och romersk mytologi, såsom Euripides tragedi om Alkestis (KT, rad 1079) kopplar samman den här texten med andra. Dessa återberättade stycken fungerar ofta som belysande exempel på det resonemang som förs och eftersom detta, som vi ska se, verkar vara ett genomgående drag i andra filosofiska texter av författare som är samtida med Savater, så kan det även ses som **horisontell intertextualitet**. Det bör också noteras att den ständiga hänvisningen till filosofer och poeter bidrar till att göra texten mer prestigefull; de ger tyngd åt texten och gör Savater till dessa berömda och prestigefulla personers kollega.

Den här texten **följer genrekonventionen** för filosofisk text och det kan man se i flera olika textdrag. Texten återberättar alltså antika dramer eller mytologiska historier precis som andra texter inom samma genre gör. Men den har också andra drag gemensamma med nutida filosofisk text, bland annat använder Savater sig av poesi, han definierar vardagliga ords betydelser så att de blir snävare och mer specifika, han använder retoriska frågor, han använder ett text-jag som är synonymt med honom själv och han kursiverar nyckelord i sin text. De flesta av dessa drag går att finna i José Antonio Marinas bok *Anatomía del miedo* som jag har använt som jämförelsetext. Det här är ingen exakt vetenskaplig jämförelse, men om man bläddrar igenom Marinas bok kan man se att han också citerar poesi, han använder sig av retoriska frågor, han har ett text-jag som motsvarar honom själv och han kursiverar nyckelord. Däremot verkar de historier som han återberättar handla om samtida filosofer snarare än om mytologi och antika dramer. Vissa drag i Savaters text återfinns alltså i en liknande spansk text ur samma genre, men andra gör det inte. Alla drag är dessutom inte lika framträdande i Marinas bok som i Savaters, men det tycks ändå finnas en klar genrekonvention.

Om man så tar en titt på en modern svensk filosofibok kan man notera att dessa drag återfinns även där. Genrereglerna för filosofisk text verkar vara i princip desamma i både svensk och spansk skrivkultur. Som exempel på svensk text har jag bläddrat igenom Mats Furbergs bok *Du*. I denna bok finns de retoriska frågorna, poesin, historier ur världslitteraturen och mytologin, han skriver med ett text-jag som verkar vara samma som hans

eget och han kursiverar nyckelord. Om man tittar på dessa få textkaraktäristiska drag skriver han alltså i princip på samma sätt som Savater och Marina. Däremot kan man snabbt notera en viktig skillnad: Furberg har valt att inte översätta engelska och tyska citat utan har behållit dem på originalspråket. Detta förekommer inte i Savater och Marinas böcker och det verkar som om den svenska och den spanska genrekonventionen skiljer sig från varandra i detta avseende.

Dessa drag som jag har funnit i de texter jag har tittat på finns att läsa om i Sven Ove Hanssons bok *Verktygslära för filosofer* som presenterar hur en filosofisk text bör utformas. Hansson nämner i kapitel 9 vikten av att definiera termer för att kunna vara precis i sitt uttryck. Kapitel 11 handlar om att använda sig av exempel och han nämner att just litterära exempel och exempel ur verkliga livet är vanliga i filosofiska texter (Hansson, s. 71). När det gäller citat säger Hansson på sidan 128 att man inte behöver översätta citat på engelska, tyska och franska och detta stämmer överrens med den skillnad jag vid en snabb genombläddring av böckerna kunde se mellan den svenska boken och de två spanska. Kort sagt kan man alltså konstatera att det finns genrenormer, eller kanske till och med regler, som filosofiska texter följer och de verkar i stort vara desamma både inom svensk som spansk skrivkultur.

2.1.3 Den språkliga formen

I det här stycket ska jag ta upp hur texten ser ut på ordnivå, alltså lexikogrammatiken, och hur textens meningar knyter an till varandra, alltså textbindningen. Fokus kommer främst att läggas på vad som gör texten lättläst och vad som gör den svårläst.

Den spanska textens **verb kommer ofta tidigt i satsen**, vilket gör att man som läsare inte måste hålla så mycket information i huvudet innan man får veta vad meningen handlar om. Detta bidrar till att göra texten lättläst.

Vid en genomgång av slumpvis utvalda textbitar som tillsammans utgjorde 1072 ord fann jag 214 substantiv och 176 verb. I detta fall räknade jag för- och efternamn som var sitt separat substantiv och jag räknade både hjälpverb och huvudverb samt gerundium som separata verb. Jag har inga jämförande siffror för vad som är normalt i olika texttyper på spanska, men man kan konstatera att det ändå finns **många verb** i texten i förhållande till antalet substantiv och en hög andel verb brukar ge en text som upplevs som lättläst. Många

av verben är dynamiska vilket också ger intrycket av en lättläst text (jfr. Hellspong & Ledin, 1997:69 och 100).

Texten innehåller inte några direkta fackord, men som tidigare nämnts brukar man i filosofisk text **definiera sina egna termer** och det gör Savater mycket tydligt i det stycke där han listar tre olika nivåer för att förstå information på. Nivåerna är *información*, *conocimiento* och *sabiduría* (*information*, *kunskap* och *visdom*) och dessa termer använder han sedan för att definiera vad filosofin sysslar med till skillnad från vetenskapen (KT rad 294-315). Termer i sig kan göra en text svårläst, men här används de relativt sparsamt och eftersom de definieras väl gör de inte texten svårare att läsa.

Många gånger finns **långa nominalfraser** som gör texten svårläst och abstrakt. Exempel på detta är nominalfraser som ”*cuestiones en apariencia científicamente solventadas*”, (”frågor som till synes är vetenskapligt besvarade”) och ”*una de las tareas críticas más importantes de los filósofos... y de los científicos*”, (”en av de mest angelägna uppgifterna för såväl filosoferna som för vetenskapsmännen”) (KT 565-566 och KT 573-575). Dessa långa nominalfraser får texten att bli svårläst, men det finns även andra drag i texten som bidrar till detta. Författaren använder sig ofta av **strykning vid samordning**, vilket innebär att läsaren måste hålla strukna ord i minnet för att förstå meningen. I det här exemplet används meningens subjekt till flera av verben:

- (1) Las respuestas filosóficas no solucionan las preguntas de lo real (aunque a veces algunos filósofos lo hayan creído así...) sino que más bien cultivan la pregunta, resaltan lo esencial de ese preguntar y nos ayudan a seguir preguntándonos, a preguntar cada vez mejor, a humanizarnos en la convivencia perpetua con la interrogación. (KT, r. 540)¹

Subjektet *las respuestas filosóficas* står som subjekt till det första finita verbet *solucionan* och till de tre följande finita verben *cultivan*, *resaltan* och *ayudan*. Därefter staplas infinitiver på varandra med hjälp av det finita verbet *ayudan*. Man måste alltså som läsare hålla både meningens subjekt och detta hjälpverb i huvudet för att förstå det som följer. Hjälpsverbet *ayudan* används till tre infinitiver: *seguir preguntándonos*, *preguntar* och

---

¹ Siffran (1) före exemplet visar att det är det första exemplet i uppsatsen. (KT, r. 540) innebär att exemplet kan hittas i källtexten på rad 540 i översättningsdelen av uppsatsen. Jag kommer fortsättningsvis att numrera exemplen och ge radhänvisning på detta sätt. Det bör också påpekas att all fetstil i exemplen är min markering för att visa på de ord jag diskuterar.

humanizarnos. I min översättning har jag valt att behålla den här strukturen, men jag har satt in ett *de* före de finita verben så att subjektet i varje fall markeras:

- (2) De filosofiska svaren löser inte verklighetens frågor (även om en del filosofer har trott det ibland...) utan **de** vårdar snarare frågan, **de** framhäver vikten av att fråga och **de** hjälper oss att fortsätta att ställa oss frågor, att varje gång fråga bättre, att göra oss mer mänskliga i den eviga samexistensen med frågan. (MT, r. 539)

Verb som kommer tidigt i satsen gör alltså att den här texten är lättläst. Dock gör långa nominalfraser, uteslutna ord och att författaren definierar sina egna termer att texten blir svårläst. Men man bör också notera att vissa partier är mer lättlästa än andra. Det finns stycken som har en berättande karaktär och inte har dessa långa nominalfraser och uteslutna ord.

Om man övergår till att se på textbindningen kan man notera att den här texten är ganska ojämn när det gäller **konnektivbindningen**. I vissa stycken är konnektivbindningen tydligt markerad medan den inte finns alls i andra partier. Många gånger är texten otydlig och man måste som läsare vara uppmärksam på hur meningarna hänger ihop och hela tiden försöka komma ihåg vad som sades tidigare för att kunna relatera det till det man läser. Detta gör texten svårläst eftersom om man inte har insett hur meningarna hänger ihop i ett större perspektiv så verkar författaren enbart rada upp godtycklig information. I följande stycke har jag valt att översätta de spanska meningarna utan att sätta ut de implicita konnektivbindningarna, detta eftersom de är tämligen subtila och skulle kräva att man skrev om stycket radikalt.

- (3) Att oroa sig för de år och århundraden när vi inte *längre* kommer att finnas bland de levande är lika omotiverat som att bekymra sig för de år och århundraden när vi *ännu* inte hade kommit till världen. Det smärtade oss inte tidigare att vi inte fanns till och det är inte rimligt att anta att vår definitiva frånvaro kommer att smärta oss senare. Egentligen är det precis *då*, när döden skadar oss genom fantasin – stackars mig, alla andra är så lyckliga och njuter av solen och kärleken, alla utom jag, jag som aldrig mer ska få uppleva detta, aldrig mer...! – det är *då* som vi fortfarande lever. (MT, r. 1404)

Kopplingarna i den här textbiten finns i hur argumentationen förs. Den första meningen är ett påstående som sedan beläggs med hjälp av de andra två meningarna. I en mycket mer explicit (och förenklad) version skulle den här texten kunna se ut på detta sätt:

- (4) Att oroa sig för den tid när vi inte längre kommer att finnas till är lika omotiverat som att oroa sig för tiden innan vi fanns till. **Eftersom** det inte smärtade oss tidigare att vi inte existerade kommer det troligen inte att smärta oss senare, **därför** bör vi inte oroa oss för tiden när vi inte längre kommer att finnas till. Det är omotiverat att oroa sig för den tid när vi inte längre kommer att finnas till **eftersom** när vi plågas av tanken på denna tid (på döden) så finns vi fortfarande till.

På det här sättet kan man se att det finns implicita kopplingar mellan meningarna trots att det inte enkelt går att sätta in konnektivbindningar i den existerande texten.

2.1.4 Innehållet

Jag ska här ge en kort sammanfattning av vad de kapitel jag har översatt handlar om, detta för att ge en överblick av materialet. Senare kommer varje kapitel innehållsstruktur kommenteras mer utförligt och relateras till översättningen.

Varje kapitel presenterar ett nytt makrotema, alltså det ämne som stycket huvudsakligen handlar om och som alla mindre ämnen på ett eller annat sätt understödjer (Hellspong & Ledin, 1997:118).² Makrotemat för kapitlet *Advertencia previa* eller *Ett första påpekande* är bokens syfte. Texten är metatext, den talar om vad boken ska handla om och kapitlets underordnade teman är bokens anspråkslösa och ambitiösa syfte.

Följande kapitel, *Introducción – El por qué de la filosofía* eller *Introduktion – Varför ska man undervisa i filosofi?* har filosofins existensberättigande som sitt makrotema. Hela stycket är en argumentation för att man ska undervisa i filosofi på gymnasiet och består dels av tänkbar kritik mot att undervisa i filosofi och dels av ett mycket långt försvar för detsamma. I sitt långa försvar för filosofin sätter Savater filosofiundervisningen i ett historiskt perspektiv och han ställer filosofin mot vetenskapen. Han använder sig av exempel på åsikter från antiken, och han tar hjälp av en tavla för att visa på olika sätt att tolka världen. Att Savater tar upp tänkbar kritik mot att undervisa i filosofi och dessutom ger en detaljerad förklaring till varför han tycker att filosofin är viktig i undervisningen gör att hans argumentation blir mycket solid. Det är svårt att kritisera honom när all kritik redan har blivit bemött. Men vi ska se längre fram att all denna detaljrikedom och alla långa exempel gör det svårt för läsaren att se vad kapitlet i själva verket handlar om.

---

² Teman förklaras närmare under 3.1 nedan.

I nästa kapitel, *Capítulo primero – La muerte para empezar*, eller *Första kapitlet – Döden till att börja med*, är makrotemat ett försvar för att börja med att tala om döden. Kapitlet handlar mycket riktigt om döden i exemplen och de små styckena, men i sin helhet är makrotemat enbart att det är motiverat att inleda boken med att tala om döden. Stycket inleds med att Savater berättar om hur han själv som barn upptäckte sin egen dödlighet. Detta övergår sedan i argumentation för Savaters åsikt att människor börjar tänka på sitt liv när de upptäcker att de är dödliga och att de därför blir mer mänskliga och mer levande. Efter detta följer ett långt stycke om vad vi vet och inte vet om döden. I stycket om vad vi inte vet om döden säger Savater att vi inte vet hur det är att dö men att man på olika sätt har försökt förklara vad som sker efter döden med hjälp av legender och religioner. Detta sätt att sortera legender och religioner under sådant vi inte vet om döden blir en slags dold kritik mot religionen.

Nästa kapitel, *Capítulo segundo – Las verdades de la razón*, eller *Andra kapitlet – Sanning genom argumentation*, har jag bara översatt delvis. Det inledande stycke som jag har översatt handlar om hur döden får oss att vilja tänka på livet och hur vår förmåga att ta till oss ny kunskap bygger på tidigare kunskap som vi har. I sin helhet handlar dock kapitlet om att vi alltid bör ifrågasätta den kunskap vi har, fast till en rimlig gräns. Savater menar dock inte att vi ska ifrågasätta all kunskap utan tycker att det finns vissa saker vi kan ta för givna för att ha någon slags grund att stå på. Vad han argumenterar för är att vi ska diskutera och resonera med andra och använda oss av logik för att nå fram till riktiga slutsatser om vår omvärld.

2.2 Förutsättningar för översättningen

Jag har kunnat konstatera att texten både är **lättläst och svår** på samma gång. Texten innehåller långa nominalfraser och uteslutna ord som gör att den upplevs som svårläst. De finita verben kommer dock ofta tidigt i satsen och tilltalet är personligt med ett uttalat text-jag och ett text-vi som inkluderar läsaren och detta bidrar till att skapa en lättläst text (jfr. Hellspång & Ledin, 1997:173-174). Texten är också välstrukturerad och makrotemana följer rubriksystemet, vilket kan hjälpa läsaren. Men det finns också många små mikroteman och mikropropositioner som gör att det är lätt att förlora sig i detaljerna och missa

textens röda tråd. Jag har valt att ta fasta på hur denna välstrukturerade text kan vara svår att förstå och att översätta just för att den är så extremt välstrukturerad.

Det finns en motsättning i att vilja skriva om ett svårt ämne på ett enkelt sätt. Filosofiämnet behandlas oftast med en akademisk stil och vedertagna termer som måste förklaras för en utomstående, och därför kan det uppstå en blandning av stildrag när man skriver populärvetenskapligt. Savaters personliga bakgrund inom den akademiska världen och en vilja att skriva högprestigetexter för att hävda sin egen ställning påverkar troligen också hans språkbruk. Detta är något som man måste ha i åtanke när man ska översätta den här typen av text.

Den här översättningen utgör inte något autentiskt uppdrag, men en tänkt uppdragsgivare skulle kunna vara ett svenskt bokförlag som ger ut spansk populärvetenskaplig litteratur eller filosofisk litteratur i allmänhet.

De tänkta läsarna skulle vara en grupp som är van vid akademisk text och som har kunskaper om spansk kultur, vilket gör att en översättare inte behöver anpassa texten i så hög grad till svenska förhållanden. Dessutom har de svenska läsarna förmodligen en förväntan på att den översatta texten ska avspegla Savaters stil, precis som en skönlitterär text. Av denna anledning och eftersom texten har hög prestige har jag valt att använda en **imitativ översättningsstrategi** (Lundquist, 2005:37). En imitativ översättningsstrategi innebär dock inte att man alltid ska ligga så nära källtexten som möjligt vad det gäller den rent språkliga formen (se Lundquist, 2005:38-40). Naturligtvis ska man försöka behålla författarens särdrag och till exempel kompensera för om man har tvingats stryka en ordlek eller talspråkliga markörer. I detta avseende finns det säkert mer att arbeta på i min översättning eftersom jag har tvingat stryka en del som inte har gått att översätta till målspråket. Men det jag har valt att fokusera på i min uppsats är hur välstrukturerad texten är och vilken konsekvens denna struktur har för översättningen, och att då välja en imitativ översättningsstrategi innebär att man försöker imitera källtextens sätt att strukturera informationen och placera in de små bitarna i en större helhet.

3 Textens innehållsstruktur och hur denna påverkar översättningen

3.1 Syfte

Den ovan nämnda blandningen av lätta och svåra drag gör att man som läsare av den spanska texten **lätt kan luras av den enkla ytan**. Man kan läsa texten och mer eller mindre omedvetet hoppa över de komplicerade bitarna på samma sätt som man som barn kan läsa stora klassiska skönlitterära verk utan att egentligen förstå dem. Man läser bara textens yta och kan visserligen njuta av historierna, händelserna och personerna, men man ser inte textens struktur, de bakomliggande resonemangen och vad författaren vill förmedla till läsaren. Även som vuxen kan det hända att man läser texter på detta sätt. Oftast gör man det dock med en känsla av att inte ha förstått, och just den känslan måste man som översättare vara uppmärksam på. Som läsare gör det kanske inget om man bara läser textens yta, men som översättare måste man ha förstått texten i sin helhet för att kunna återskapa den på målspråket. Den översatta texten ska ju kunna läsas både på ett ytligt och på ett djupare sätt.

Eftersom *Las preguntas de la vida* är en text som till en början gav intrycket av att vara osammanhängande valde jag att titta på just hur textens olika stycken är kopplade till varandra. Jag vill visa att de långa berättelserna och utvikningarna inte är godtyckliga, som det kan verka, utan de är kopplade till det författaren argumenterar för. Först påstår författaren någonting, sedan följer en ganska komplicerad hierarkisk struktur av bevis, motbevis och slutsatser som för fram detta påstående till en slutsats. På detta sätt bärs argumentationen upp av otaliga exempel och utvikningar och denna koppling mellan de små exemplen och den stora helheten får konsekvenser för översättningen. Jag vill dels visa att textens innehåll är strukturerat på detta hierarkiska sätt, och dels vill jag visa att man måste vara medveten om denna struktur för att kunna översätta rätt.

3.2 Teoretisk ram: teman, propositioner och argumentativ riktning

För att få en bild av hur textens innehåll var strukturerat valde jag att försöka plocka ut teman och propositioner i texten. En texts teman är de ämnen som texten tar upp och propositioner är det som sägs om temana. Hellspong & Ledin lägger till förklaringen att temana uttrycks som fraser medan propositionerna är fullständiga satser (1997:122). Man talar dels om makroteman och makropropositioner och dels om mikroteman och

mikropropositioner. Textens information rangordnas alltså och de propositioner och teman som finns på mikronivå bygger upp det som finns på makronivå.

Jag tror dock att man ska göra skillnad mellan denna modell för hur information struktureras och hur vi som talare, skribenter och läsare i verkligheten faktiskt strukturerar informationen. I modellen bygger mikrotemana upp makroteman och makropropositionerna har mikropropositioner under sig i hierarkin. Men i verklig text kan huvudämnet vara uttryckt som ett makrotema medan det som sedan kommer under makrotemat är både propositioner och teman.

Jag har valt att **inte göra någon skillnad mellan propositioner och teman** när jag har försökt fastställa textens innehållsstruktur. Anledningen till detta är just att verklig text inte följer modellen och att man dessutom kan ta fram teman ur propositioner och propositioner ur teman. Till exempel inleds boken med en proposition: ”Syftet med den här boken är å ena sidan mycket anspråkslöst och å andra sidan omåttligt ambitiöst.” (r. 13) Detta skulle kunna kortas ner till temat ”bokens syfte”, och detta tema är vad som ligger bakom propositionen och det är temat för hela det första kapitlet. Dock står inte detta explicit utskrivet i texten och behöver inte heller göra det eftersom det skulle innebära att texten blev alldeles för övertydlig.

Andra stycken har inte en proposition direkt utskriven på det här sättet utan man måste som läsare tolka innehållet i flera meningar och själv skapa en proposition eller ett tema att foga till den struktur, eller bild som man har av texten i sitt huvud. I ett stycke har jag sammanfattat informationen till propositionen: ”Det är vetenskapsmännen som har information.” och då blir ett möjligt tema: ”vetenskapsmännens kunskap”. Dock är det inte särskilt intressant att i en mall av texten sätta ut överflödiga teman av den här typen eftersom temat innehåller samma information som propositionen. Som Hellspong och Ledin (1997:122) påpekar kan det dock vara intressant att se vad som är explicit utsatt i texten - teman eller propositioner. ”Om en text i sina rubriker väljer att skylta med teman eller propositioner är i sig intressant. Teman ger normalt en fokusering på bestämda aspekter av ämnet, medan propositioner tydligare vinklar texten och klargör dess huvudbudskap.” I den här texten är rubrikerna oftast fraser och alltså teman.

I sin artikel *Narrative Macro-structures* tar Van Dijk upp problemet med att vi egentligen inte ordentligt har klargjort exakt vad det är vi gör när vi strukturerar en texts

innehåll på det här sättet. (Van Dijk, 1976:558-563) Han gjorde ett antal undersökningar där han lät skolelever sammanfatta texter, eftersom han anser att vår förmåga att strukturera en texts innehåll är nära kopplat till vår förmåga att sammanfatta en text och återberätta dess huvuddrag. Han fann att läsarna ofta var överrens om vilken information som var överordnad annan, trots att deras tolkning av informationsstrukturen gjordes rent spontant och utan medvetna regler. Han upptäckte också att ju kortare texterna var, desto lättare var det att finna överrensstämmelser i hur eleverna hade sammanfattat en text. Han menar att när vi sammanfattar kortare texter använder vi ofta **det som står uttryckligen skrivet i texten**, medan om texten är längre måste vi själva tolka och skapa propositioner och teman. Han skriver: "In shorter texts we may perhaps select, for recall or summary, the propositions or clauses of the text itself. In that case, a structural description of the text will place high in the hierarchy exactly those propositions which recur most frequently. However, as soon as the discourse is longer, the precise selective reproduction of the story becomes more difficult." (Van Dijk 1976:563) I den text som ingick i undersökningen fanns ett längre stycke som inte var lika enkelt att sammanfatta som resten eftersom stycket inte innehöll någon nyckelmening som man på ett enkelt sätt kunde kopiera över till sin sammanfattning. Men trots detta sammanfattade alla stycket på ett likartat sätt: "...the sequence as a whole is faithfully summarized, in the recalls as well, by one proposition which does not occur in the original discourse. Clearly, the subjects have mapped the sequence on a proposition which they have constructed themselves." (Van Dijk, 1976:563)

Alltså använder vi gärna **den information som finns i texten** och det verkar som om det inte spelar någon större roll om det som finns utsatt är propositioner eller teman. Ju längre texten är, och troligen ju komplexare den är, desto mer måste vi själva tolka det som sägs och skapa propositioner och teman att sätta in i vår mentala bild av textens informationsstruktur. På detta sätt har jag spontant tolkat innehållsstrukturen i den text jag har valt att översätta och därför väljer jag också att behålla min spontana tolkning. Jag skiljer alltså inte mellan teman och propositioner utan rangordnar endast informationen. Dessutom använder jag i så hög grad som möjligt formuleringar som redan finns i texten, men många gånger måste jag också tolka och skapa mina egna teman eller propositioner.

Det bör slutligen också påpekas att vad man väljer att ta fasta på är individuellt. De teman och propositioner som jag tar upp kan skilja sig från andra läsares tolkning av innehållsstrukturen. Detta påpekar också Hellspong och Ledin (1997:119).

När jag strukturerade informationen i texten upptäckte jag alltså att det som jag tidigare hade tyckt var osammanhängande visade sig vara mycket välstrukturerat. Till en början kan textens syfte verka vara enbart att informera läsaren om filosofi och presentera filosofiska idéer på ett lättillgängligt sätt. Det är också detta som explicit sägs i bokens inledning. Dock upptäcker man, när man har innehållsstrukturen klar för sig, att texten även är **argumenterande**. De stycken som verkade vara osammanhängande fungerar i själva verket som argument som driver fram författarens åsikt och mot slutet av kapitlet presenteras en slutsats.

Lita Lundquist talar i sin bok om en texts **argumentativa struktur** och ger den här definitionen av begreppet: ”Den argumentative struktur består alltså i at forfatteren angiver at han gerne vil lede læseren i en vis retning, mod en vis konklusion. Den kan også bestå i at forfatteren lægger forskellige argumentative retninger ind i sætningen, dvs. argumenterer både for og imod noget, men giver nogle argumenter mere vægt end andre.” (Lundquist, 2005:69) Den argumentativa strukturen är alltså det som författaren argumenterar för och som leder fram till de slutsatser som författaren vill att läsaren ska dra. Vid översättning av den här texten är det viktigt att vara medveten om just den argumentativa strukturen för att kunna översätta enskilda stycken och ord på ett sådant sätt att den argumentativa strukturen behålls även i översättningen. Men att veta hur textens innehåll är strukturerat kan också hjälpa till i tveksamma fall när man till exempel har ett polysemt ord och man måste bestämma sig för en av flera möjliga översättningar till svenska. Även när man väljer en friare översättning kan det vara ett bra stöd att veta att den fria översättningen passar in i textens struktur och argumentation.

I följande stycken presenteras och kommenteras textens innehållsstruktur närmare. Jag kommer att ge en överblick, kapitel för kapitel, av hur textens innehåll är strukturerat och vart argumentationen leder; vilka slutsatser författaren vill att läsaren ska dra. Kapitlet därefter kommer att innehålla olika typer av exempel på konsekvenser som innehållsstrukturen har haft för översättningen.

3.3 Allmänt om textens innehållsstruktur

Den text som jag har valt att översätta är välstrukturerad och har varje kapitels tema uttryckt i rubriken, dock är rubrikerna ganska abstrakta och ger bara en aning om vad kapitlet ska komma att handla om. Men de abstrakta rubrikerna tillåter författaren att breda ut sig om ämnet och få alla exempel och sidokommentarer att passa in under rubriken. Förutom rubrikerna finns de olika styckenas makropropositioner ofta uttryckta i kärnmeningar i början eller ibland i slutet av ett stycke. Som vi ska se nedan påbörjar Savater många gånger ett nytt ämne genom att använda en kärnmening som är ett påstående eller en retorisk fråga. Därefter ger han flera olika argument som stöder den inledande kärnmeningen och till slut kommer han fram till en slutsats som i sin ordalydelse ofta anknyter till kärnmeningen. Efter att på detta sätt ha knutit ihop ett ämne skriver han en kort övergång mellan detta ämne och nästa.

Alla stycken i texten länkas samman på det här sättet och allting är mycket väl strukturerat. Det som ändå komplicerar texten är att det finns så **många olika nivåer i informationen**. Det är särskilt i de stycken när Savater argumenterar för sina ståndpunkter som det finns många nivåer i informationen. Savater använder sig nämligen av långa mytologiska berättelser och historiska händelser som belysande exempel på styckets tema och hans egna åsikter. Resultatet blir att man som läsare och översättare riskerar att tappa tråden och inte notera hur den övergripande strukturen ser ut. Texten kan komma att upplevas som osammanhängande eftersom det ser ut som om författaren helt godtyckligt staplar exempel och åsikter på varandra. Som översättare riskerar man att översätta texten på ett sådant sätt att den ursprungliga strukturen inte går att finna i den översatta texten och man förmedlar till slut inte källtextens mening till läsaren utan sin egen bristande förståelse av texten.

Hur ska man då göra för att inte råka översätta en text så att den övergripande strukturen förloras? Först och främst bör man bli misstänksam och läsa igenom texten igen om man tycker att den inte hänger ihop. Sedan bör man naturligtvis försöka notera strukturen när man läser igenom texten och man bör lägga märke till rubriker och nyckelmeningar. När man sedan börjar översätta bör man översätta så imitativt som möjligt. Som tidigare nämnts innebär detta alltså inte att man ska översätta ordagrant, utan

snarare att man ska översätta så att enskilda meningar och ord stämmer överrens med textens intention. De ska inte störa strukturen och argumentationen utan snarare bära fram den. Särskilt viktigt är det naturligtvis att man översätter textens nyckelmeningar och rubriker så att de passar in i strukturen och argumentationen. Många gånger översätter man säkerligen rent spontant rätt, men ibland kan man träffa på ord som är polysema på källspråket eller ord som kan översättas med flera olika synonyma ord på målspråket och då måste man vara uppmärksam på vilket semem, alltså vilken delbetydelse av ordet, som passar bäst att använda sig av. Jag tror att ju friare man är i sin översättning, desto vaksammare bör man vara på hur texten ser ut i sin helhet.

Vi ska nu fortsätta med att se hur de enskilda kapitlen är strukturerade och därefter följer exempel på hur medvetandet om denna struktur har påverkat min översättning.

3.3.1 Det inledande kapitlet

Det inledande kapitlet, *Ett första påpekande* (r. 11-115), handlar uteslutande om bokens syfte. Savater talar om att boken har ett anspråkslöst och ett ambitiöst syfte och ger exempel på det ambitiösa syftet. Som ofta är fallet talar Savater åter explicit om bokens syfte i de sista meningarna i kapitlet, efter att det tidigare har handlat om diverse exempel på detta syfte. Genom att åter explicit tala om makrotemat knyter han samman det han har sagt tidigare. Han använder sig också av retoriska frågor som uttrycker möjlig kritik mot att undervisa i filosofi och detta fungerar som en inledning till nästa kapitel. Strukturen är tydlig och torde vara relativt tydlig även för en läsare som inte läser texten med syfte att upptäcka hur informationen är ordnad.

Schematiskt uppställt ser innehållsstrukturen ut på följande sätt:

Bokens syfte [13-115]

    Anspråkslöst syfte [13-28]

    Ambitiöst syfte [29-115]

        Vill hjälpa oss att förstå tillvaron och njuta av den. [36-48]

        Att förstå livet genom den traditionella filosofin. [49-56]

        Filosofi handlar om att ta del av tidigare filosofiska tankar men att också tänka själv. [56-74]

        Savater vill ge exempel på att han tänker själv och inte bara lär sig lösryckt information. [74-79]

        Läsaren måste tänka själv. [80-98]

Sammanfattning [99-115]

Den underordnade informationen står längre till höger än den överordnade informationen och siffrorna inom hakparentes motsvarar de rader i översättningsdelen som dessa stycken sammanfattar. Bokens syfte är alltså makrotemat för kapitlet och under detta makrotema finns mikrotemana ”anspråkslöst syfte” och ”ambitiöst syfte”. Därefter följer ett antal exempel på det ambitiösa syftet. På detta sätt har jag valt att ordna upp informationen för att klargöra bitarnas relation till varandra. Det bör dock åter påpekas att det i viss mån är individuellt vad man väljer att ta upp och att en annan läsare kan skapa ett något annorlunda schema över innehållsstrukturen.

3.3.2 Introduktionen

Följande kapitel, *Introduktion – Varför ska man undervisa i filosofi?* (r 116-746), är ett längre kapitel och vi ska gå igenom strukturen bit för bit. Som tidigare nämnts består kapitlet av två stora delar, dels den inledande texten som utgör kritik mot filosofin, dels resten som är ett försvar för att undervisa i filosofi. Första delen ser ut på följande sätt:

Retoriska frågor som uttrycker tänkbar kritik mot att undervisa i filosofi på gymnasiet. [128-155]

De första motståndarna till filosofin sa att den var något för barn. [156-197]

Kallikles tycker att filosofi är något för barn. [162-197]

Kallikles tycker att det är filosofiskt tjafs att säga att det är värre att orsaka en oförrätt än att utstå en. [162-176]

Citat som visar att Kallikles tycker att filosofi är något som vuxna människor inte ska ägna sig åt. [177-197]

Kritiken mot filosofin säger att den inte tjänar något till. [198-239]

Filosoferna vet inget, det är vetenskapsmännen som har information. [201-217]

Savater verkar erkänna att filosofin inte tjänar något till. Filosofin kan inte ge någon information. [217-239]

Stycket inleds med frågeställningar som utgör tänkbar kritik mot att undervisa i filosofi. Därefter följer ett stycke som på ett sätt utvecklar kritiken mot filosofin, men eftersom

detta naturligtvis inte utgör Savaters åsikt blir stycket inte entydigt kritiskt utan snarare en slags presentation av kritik som kan vändas till argumentation *för* att undervisa i filosofi. Stycket blir av denna anledning mycket svårtolkat.

Savater går tillbaka till antiken och säger att de som då var emot filosofin tyckte att den var något för barn. Detta påstående utgör dels kritik mot filosofin eftersom den ses som något barnsligt som vuxna människor inte bör befatta sig med. Men samtidigt innebär det ju att det vore försvarbart att undervisa i filosofi eftersom man redan under Antiken tyckte att filosofi var lämpligt för barn. Dock är kanske eleverna inte att betrakta som ”barn” när de går på gymnasiet.

Åsikten att filosofi är för barn beläggs sedan med hjälp av exemplet Kallikles. Det är dock inte alls uppenbart att det är ett exempel som belägger teorin att filosofi är för barn. Stycket börjar på ett mycket förvirrande sätt med att säga att Kallikles tyckte att det är ”filosofiskt tjafs” att säga att det är värre att orsaka en oförrätt än att utstå en. Det verkar därmed som det nu handlar om oförrätter och vad som är värre än något annat.

Kallikles presenteras för läsaren som ett exempel på att filosofi har ansetts vara något för barn med dessa ord:

- (5) Por ejemplo, Calicles, que pretende rebatir la opinión de Sócrates de que «es mejor padecer una injusticia que causarla».

Ett exempel är Kallikles som försökte argumentera emot Sokrates' åsikt att ”det är bättre att utstå en oförrätt än att orsaka den.” (KT, r. 162)

Detta leder läsaren bort från ämnet huruvida filosofi är för barn eller inte och verkar leda in på ett nytt ämne om vad som är rätt och fel. Och mycket riktigt fortsätter stycket med att utveckla det ämnet:

- (6) Según Calicles, lo verdaderamente justo, digan lo que quieran las leyes, es que los más fuertes se impongan a los débiles, los que valen más a los que valen menos y los capaces a los incapaces. La ley dirá que es peor cometer una injusticia que sufrirla pero lo natural es considerar peor sufrirla que cometerla. Lo demás son **tiquismiquis filosóficos**, para los que guarda el ya adulto Calicles todo su desprecio:

Enligt Kallikles är det verkligt rättvisa, oavsett vad lagarna säger, att de starkaste har övertaget över de svaga, liksom att de som är mer värda har övertaget över de som är mindre värda och de dugliga styr över de odugliga. Enligt lagen är det värre att orsaka en oförrätt än att utstå en, men det naturliga är att tycka att det är värre att utstå oförrätten än att orsaka den. Resten är **filosofiskt tjafs** som den redan vuxne Kallikles hyser allt förakt för: (KT, r. 165)

I själva verket är diskussionen om vad som är rätt eller fel bara ytterligare en utvikning och huvudpoängen är att Kallikles använder sig av filosofin som ett skällsord när han säger ”filosofiskt tjafs”. Dock finns det en poäng med utvikningen om rätt och fel också eftersom det blir en slags karaktärsbeskrivning av Kallikles, vilket visar sig längre ner:

- (7) A fin de cuentas, si la filosofía desapareciese del todo, para chicos y grandes, el enérgico Calicles – partidario de la razón del más fuerte – no se llevaría gran disgusto...

Så när allt kommer omkring, om filosofin försvann helt och hållet, såväl för vuxna som för barn, skulle den energiske Kallikles – som ansåg det vara en självklarhet att den starkaste ska styra – inte känna alltför stort missnöje... (KT, r. 191)

Efter stycket om att filosofi är något för barn och exemplet Kallikles följer ett stycke som fungerar som ytterligare ett exempel på kritik mot filosofin. Den här gången handlar det inte om vad man tyckte under Antiken, utan om att filosofin inte kan ge någon information på samma sätt som vetenskapen kan. Detta är en inledning till nästa stycke som handlar om att det finns flera olika sätt att se på världen. Savater menar att vi nuförtiden föredrar vetenskapens sätt att se och att vi underskattar filosofins synvinkel. Filosofin kan hjälpa oss att förstå den värld som vetenskapen beskriver.

Övergången från all kritik mot filosofin till att jämföra filosofi och vetenskap inleds med meningen:

- (8) Muy bien, pero ¿es información lo único que buscamos para entendernos mejor a nosotros mismos y lo que nos rodea?

Nåväl, men är information det enda som vi söker för att bättre förstå oss själva och det som omger oss? (KT, r. 241)

Det är ett typiskt drag för Savater att använda sig av en retorisk fråga för att säga det han tycker utan att behöva säga det rakt ut. Vad han menar är naturligtvis att vi behöver mer än enbart information, vi behöver filosofin för att ge mening åt informationen. Detta stöds av ett exempel på en situation när vi vill ha mer än enbart information, som vi ser i fortsättningen av kapitlet nedan. Därefter handlar resten av kapitlet om just att filosofin behövs för att förklara vår omvärld för oss. Det ser ut på följande sätt:

Exempel på en nyhet (att x antal personer dör av svält varje dag) som vi reagerar på genom att vilja ha en förklaring för att kunna förstå världen, inte enbart ny information. [239-289]

Tre förståelsenivåer (information, kunskap, visdom). [289-417]

Vetenskapen använder sig av informations- och kunskapsnivån medan filosofin använder sig av kunskaps- och visdomsnivån. [308-317]

Tavlan av Bosch och beskrivningen av de olika typer av förståelse som man kan ha av tavlan följer de tre förståelsenivåerna ovan. [318-409]

- 1) Tavlan som fysiskt objekt, men även de ting som är avbildade på den. [328-356]
- 2) Ta hänsyn till konstnären och de omständigheter och traditioner han arbetade under. [356-381]
- 3) Ett perspektiv som förstår tavlan ”i sin helhet” [382-409]

Det sista perspektivet får oss att gå från tavlan till oss själva och det är det filosofiska perspektivet. [409-417]

Låt oss åter försöka precisera den grundläggande skillnaden mellan vetenskap och filosofi. [419-421]

- 1) Båda försöker svara på frågor. [421-435]
- 2) Vetenskapen är opersonlig, filosofin hör ihop med en individ. [436-443]
- 3) Vetenskapen sysslar med det som finns och sker, filosofin vill veta vad det betyder för oss. [445-448]
- 4) Vetenskapen mångdubblar perspektiven och specialiserar kunskapen, filosofin vill relatera allt till allt annat. [449-457]
- 5) Vetenskapen plockar isär verkligheten i delar som kan förklaras medan filosofin vill behålla den verklighet vi kan se. [457-472]
- 6) Vetenskapen söker kunskap; filosofin vill veta vad kunskapen innebär för oss och om den är verklig kunskap. [473-483]
- 7) Citat av Thomas Nagel som bevisar punkt 6. [483-507]
- 8) Åter till att både filosofin och vetenskapen försöker svara på frågor som har framkallats av verkligheten. [508-511]
- 9) Vetenskapen ger lösningar och filosofin ger svar [511-551]
- 10)Frågor som hör hemma bland filosofin och de som hör hemma hos vetenskapen, men de blandas även. [552-576]
- 11)Vetenskapen och filosofin bör hjälpa varandra och gör också det. [577-595]
- 12)Vetenskapen och filosofin skiljer sig åt i hur de kommer fram till sina resultat. [596-653]
- 13)”Allt jag vet är att jag inget vet.” Savater talar till vetenskapen och säger att han inte är nöjd med den, men han gör det indirekt och lägger orden i Sokrates mun så att han själv slipper att ta ansvar för dem. [654-689]

Att filosofera innebär att vara kritisk som ett försvar mot de som tror att de har kunskap. [690-719]

Vår utbildning behöver ha filosofin för att den för in ett humanistiskt drag i undervisningen. [720-738]

Stycke som leder mot nästa kapitel med frågan hur man ska lära ungdomarna filosofi. [739-746]

Återigen är texten svårtolkad eftersom det finns så många mikroteman. Savater talar om tre olika förståelsenivåer (information, kunskap och visdom) och hävdar att vetenskapen bidrar till information och kunskap medan filosofin arbetar med kunskap och visdom. Efter detta kommer en beskrivning av olika sätt att se på en tavla. Det handlar om hur man kan

se på tavlan som ett fysiskt objekt, eller tolka det som finns avbildat på den osv. Om man är en uppmärksam läsare ser man att tolkningsalternativen för tavlan passar in just i de tre olika förståelsenivåerna. Efter detta stycke följer en mycket lång uppräkningslista av de skillnader Savater ser mellan vetenskapen och filosofin, vilket ju var det som även avhandlades i stycket om tavlan, dock på ett mer subtilt sätt.

När det gäller Savaters definition av vetenskapen och filosofin skulle man kunna läsa mer noggrant och se hur han framställer dem. Texten ger ett allmänt intryck av att framhålla filosofin framför vetenskapen. Savater talar inte illa om vetenskapen, men han undertrycker dess betydelse. Han nämner bland annat under punkt 12 att vetenskapsmännen kan använda tidigare forskning utan att själva behöva gå igenom alla tankar som har lett fram till den, medan filosofin istället blir mer och mer komplex för varje enskild filosofi eftersom en filosof själv måste gå igenom alla de tankar som tänkts av tidigare filosofer. Detta förringar den förkunskap som en vetenskapsman behöver ha och får det att låta som om vem som helst skulle kunna göra en kemists eller fysikers arbete.

Hela kapitlet avslutas med argument för att filosofin är bra. Savater säger att filosofi innebär att vara kritisk och att filosofin dessutom för in ett humanistiskt drag i undervisningen.

3.3.3 Första kapitlet

I det här kapitlet (r. 747-1584) finns många bra exempel på hur Savater inleder ett nytt ämne med en kärnmening, sedan ger exempel som bekräftar kärnmeningens riktighet och slutligen ger läsaren en sammanfattning och övergång till nästa ämne. Kapitlet börjar med ett berättande stycke som handlar om när Savater som barn upptäckte att han var dödlig. Han använder detta stycke som en inledning till att argumentera för att börja sin bok med ett kapitel om döden eftersom han själv började tänka filosofiskt efter att ha insett att han var dödlig. Stycket kan schematiskt uppställas på följande sätt:

Jag minns mycket väl första gången som jag verkligen förstod att jag förr eller senare var tvungen att dö. [751-869]

Allt viktigt händer inte bara de vuxna. [776-815]

Jag skulle fortfarande vara jag när jag dör. [795-799]

Jag är säker på att det var i denna stund som jag till slut började *tänka*. [816-826]

Döden fick mig att inse att denna tanke, tanken på döden, verkligen var min tanke och ingen annans. Döden individualiserar. [817-826]

Ett eller två år tidigare hade jag genom en överraskande händelse redan sett mitt första lik. [840-869]

Savater tvivlade redan som barn på liv efter döden. [855-869]

Det här stycket är inte argumenterande på samma sätt som de övriga utan det har mer en berättande karaktär. Men det finns exempel på hur Savater upplevde att inse att han var dödlig och det finns ett konkret exempel på att han stötte på döden redan som barn. När han såg sitt första lik tänkte han att den döde var i himlen men samtidigt var där i kyrkan och att han i varje fall inte var levande. Detta uttrycker att han redan som barn tvivlade på att det fanns liv efter döden och man kan koppla uttalandet till Savaters tanke att det eviga livet som kyrkan talar om inte är ”riktigt” liv eftersom det eviga livet skulle vara fullkomligt bekymmersfritt.

Efter detta stycke följer försvaret för att inleda med att tala om döden och det ser ut på följande sätt:

Försvar för att inleda sin bok med att tala om döden. [871-1583]

Savaters egen intellektuella utveckling började med tanken på döden och så måste det vara för alla andra också. [877-883]

Att vara dödlig innebär att man är medveten om att man måste dö. De som är medvetna om sin egen död är också mer levande. [883-931]

Därför är det ingen nyck eller längtan efter originalitet som får mig att inleda med att tala om medvetandet om döden. [932-935]

Det är livet som filosofin handlar om. [936-944]

Man börjar fundera över livet när man inser att man är dödlig. [944-951]

Betydelsen av döden tjänar till att göra livet till något viktigt för oss. [951-968]

Förr började man också filosofistudierna med att per logiskt resonemang inse att man själv är dödlig. [969-988]

Vi har svårt att inse att vi ska dö. [988-1015]

Döden är inte bara nödvändig utan den visar sig vara själva prototypen för det som är nödvändigt i våra liv. [1015-1062]

Han ger alltså tre huvudargument för att börja med att tala om döden. Han säger att hans egen intellektuella utveckling började så och han generaliserar detta till att gälla alla andra också. Han menar att vi börjar med att tänka på döden men att detta leder till att tänka på livet. Och han säger att man förr också inledde sina filosofistudier med ämnet döden. Det är möjligt att allt det som följer egentligen är argument för att tala om döden och att innehållsstrukturen egentligen skulle vara jämn i vänsterkanten. Dock verkar dessa tre argument vara de viktigaste och det som står under dem är sidokommentarer till dem.

Slutligen följer ett långt stycke vars makrotema är ”vad vi vet om döden”. Det kan diskuteras om även detta stycke faller under temat ”ett försvar för att inleda med att tala om döden”, men min åsikt är att det gör det. Stycket går slutligen ut på att vi vet mycket lite om döden och att vi därför tänker på döden och därmed filosoferar. Vi vet dock inte vad vi ska tänka om döden och vi får antingen ångest när vi tänker på den, eller så försöker vi låta bli att tänka på den alls. Detta leder in på att vi inte borde låta oss plågas av döden utan istället tänka på livet och alltså ägna oss åt filosofi. Stycket är strukturellt sett mycket komplicerat med många mikroteman och kan se ut på följande sätt:

Vad mer vet vi om döden? [1062-1481]

- a) Döden är personlig och kan inte överföras (*tes*) [1064-1114]
  - a. Exemplet Maximilian Kolbe (*bevis*) [1072-1079]
  - b. Exemplet Alkestis (*bevis*) [1079-1089]
  - c. Inget annat verkar vara lika personligt och oöverförbart (*bevis*) [1089-1101]
  - d. Döden gör oss till individer för att den inte går att överföra (*slutsats*) [1101-1115]
- b) Döden är alltid överhängande (*tes*) [1116-1148]
  - a. Folklig visdom/folkligt talesätt (*bevis*) [1121-1128]
  - b. Montaigne (*bevis*) [1129-1141]
  - c. ”Döden är inte alltid trolig men den är alltid möjlig.” (*slutsats*) [1141-1148]
- c) Nödvändig, överhängande, går inte att överföra... (*Sammanfattar och inleder nytt*) [1150-1152]
- d) Det finns mycket vi inte vet om döden. (*tes/makrotema*) [1152-1158]
  - a. Vi vet inte hur det är för oss att dö. (*bevis*) [1159-1170]
    - i. **Legender** om döden som utgör grunden för religionerna. [1171-1231]
      - 1. Legenderna förklarar endast, de tröstar inte. [1198-1201]
      - 2. Legenden om Gilgamesh [1201-1216]
      - 3. Exempel ur Odysseen [1216-1228]
      - 4. De levande bör inte avundas de döda någonting. [1229-1231]
    - ii. **Kristendomen** lovar däremot lycka efter döden. [1232-1239]
      - 1. Det kristendomen lovar är inte evigt ”liv”. [1239-1254]
      - 2. Hur skulle vi verkligen kunna ”leva” om möjligheten att dö saknades? [1256-1257]

3. Exemplet Unamuno och hur ens individualitet ligger i medvetandet om döden och hur man därför inte kan fortsätta att leva som individ efter döden. [1258-1298]
  4. Det som förenar de troende är det de inte tror på: döden. [1298-1306]
  5. Tanken på att man kanske sover när man är död har inspirerat till tron på ett liv efter döden. [1306-1337]
- e) Döden gör oss rädda och ledsna, det vet vi med säkerhet. [1338-1481]
- a. Varför är vi rädda för att det efter döden inte ska finnas något alls? [1349-1353]
    - i. Exemplet **Epikuros**. Han tycker att döden logiskt sett inte borde oroa oss eftersom vi aldrig samexisterar med döden. (*Argument för att inte vara rädd.*) [1353-1373]
      1. Vi tröstas inte av Epikuros tanke. [1373-1377]
      2. Att dö innebär samma sak som att inte finnas till innan man föds. [1378-1418]
      3. Vi borde fundera mer över vilket under det är att vi har fötts. [1418-1421]
      4. Vi har undvikit den eviga döden genom att födas. **Lucretius** sa att den eviga döden innebar den död för det som aldrig har funnits och aldrig kommer att finnas. Citat av **Lichtenberg** om att vi tidigare (ofödda) visste mindre om nuet än vad vi nu vet om framtiden (då vi kanske kommer att vara döda). [1421-1445]
    - ii. Men det finns kritik mot Lucretius tankar och kritik som använder just det Lichtenberg noterade som argument. (*Detta är kritik mot argumenten för att inte vara rädd.*) [1446-1481]
      1. Det finns en skillnad, nämligen att jag nu har levt och jag kan förutse vad jag kommer att förlora genom att dö. (*Kritik mot Epikuros och Lucretius.*) [1450-1463]
      2. Exemplet med njuroperationen som visar att man upplever ett framtida hot som värre än ett dåtida. (*Kritik som använder Lichtenbergs resonemang.*) [1463-1481]

Så döden får oss att tänka, den förvandlar oss med tvång till tänkare, till tänkande varelser, men trots allt vet vi inte vad vi ska tänka om döden. [1482-1516]

Vi antingen flyr undan tanken på döden eller så känner vi ångest inför den. [1491-1516]

Det gör inget om vi inte tänker på döden för enligt Spinoza finns det ändå inget positivt att tänka om den. [1517-1537]

Döden får oss att tänka på livet och det är det filosofi handlar om. [1538-1558]

Frågor för repetition. [1559-1584]

Stycket börjar med det vi vet om döden. Vi vet att den är personlig och att det ständigt är möjligt att den kan inträffa. Därefter sammanfattas detta och leder, i punkt ”d”, in på att vi inte vet så mycket om döden egentligen. Vi vet inte hur det är för oss själva att dö. Detta leder in på förklaringar av döden, såsom legender och kristendomens tro på liv efter döden. Det är intressant att Savater väljer att placera kristendomen sida vid sida med legender och att han dessutom nämner dem under makrotemat ”Det finns mycket vi inte vet om döden”.

Det är dock kanske inte så förvånande eftersom Savater är ateist. Men det visar hur han på ett sublimt sätt för fram sina åsikter utan att säga dem rakt ut.

Under makrotemana om legenderna och kristendomen följer många exempel som gör texten svår att överblicka. Det kan te sig enkelt när det är uppställt schematiskt på det här sättet, men just alla dessa exempel gör att texten kan kännas osammanhängande och godtycklig emellanåt.

Efter makrotemat om att det finns mycket vi inte vet om döden görs ett hopp tillbaka till det vi vet om döden i punkt "e" när Savater säger att vi vet att döden gör oss rädda och ledsna. Därefter följer ytterligare ett stycke med många nivåer i informationshierarkin. Savater noterar att vi är rädda för att det inte ska finnas något alls efter döden och undrar varför detta gör oss så rädda. Sedan ger han i punkt "i" ett exempel på att vi inte borde vara rädda eftersom vi inte finns till när vi är döda, vi "samexisterar" inte med döden. Därefter följer en diskussion med för- och motargument till om det är rimligt att vara rädd. Det handlar i punkt 1 om att vi inte nöjer oss med Epikuros resonemang om att vi inte samexisterar med döden. Vi tröstas inte av detta eftersom vi förlorar något när vi dör. I punkt 4 nämner Savater Lucretius idé om att vi har undvikit "den eviga döden" eftersom vi lever och alltså under en viss tidsperiod inte har varit döda. Allt detta är argument för att inte vara rädd för döden.

Detta övergår sedan i kritik mot Lucretius idé med hjälp av Lichtenbergs tanke om att vi nu vet mer om framtiden än vad vi visste om nuet när vi ännu inte var födda. Detta innebär alltså att vi inser att vi har något att förlora när vi kan skapa oss en bild av framtiden. När vi ännu inte var födda och inte visste något om framtiden så hade vi heller inget att förlora. Detta är det som utvecklas i punkt 1 och 2 under "ii".

Slutligen sammanfattas avsnittet om vad vi vet och inte vet om döden med: "De modo que la muerte nos hace pensar, nos convierte a la fuerza en pensadores, en seres pensantes, pero a pesar de todo seguimos sin saber qué pensar de la muerte." ("Så döden får oss att tänka, den förvandlar oss med tvång till tänkare, till tänkande varelser, men trots allt vet vi inte vad vi ska tänka om döden.") (KT r. 1483). Detta inleder också nästa stycke som handlar om att döden får oss att tänka och trots att vi börjar med att tänka på döden övergår vi till att tänka på livet. Savater kommenterar att vi ofta vacklar mellan att känna ångest inför tanken på döden och att försöka låta bli att tänka på den alls. Han tycker dock

att det inte gör något eftersom det inte finns något bra att tänka om döden; det gör oss bara illa att tänka på den. Tanken på döden kan hjälpa oss att börja tänka filosofiskt, men därefter är det bättre att ägna sig åt att tänka filosofiskt på livet. Det stycket är i sin tur en inledning till nästa kapitel.

Åter har vi alltså en invecklad innehållsstruktur som är svår att överblicka men kan se enkel ut schematiskt uppställd. Mot slutet sammanfattas det som har sagts och några meningar ägnas åt att göra en övergång från detta kapitel till nästa.

3.3.4 Andra kapitlet

Av det här kapitlet (r. 1585-1693) har jag bara översatt några inledande stycken. Kapitlet handlar om att döden får oss att vilja tänka på livet, men att vi måste ha tidigare kunskap för att kunna få veta något om livet. Därför börjar Savater undersöka vad kunskap är, varifrån vi får den och i vilken mån vi bör vara kritiska mot den kunskap vi har. Det stycke jag har översatt ser ut på följande sätt:

Döden har med sin brådskande angelägenhet väckt mitt begär att veta mer om livet. [1589-1591]

Frågor kommer över Savater och det är tur att de gör det eftersom det innebär att han är levande. [1591-1611]

Tänkande och levande inför döden. [1611-1615]

Att kunna ge svar på livets frågor och om man inte kan ge svar: åtminstone förstå själva frågan bättre. [1616-1628]

Hur man kan veta vad det är man vill veta. Man måste ha kunskap tidigare för att kunna fråga. [1628-1693]

Exemplet med brunnen fylld med underverk. [1647-1678]

Börja med att granska den kunskap man redan har. [1679-1693]

I det stycke jag har översatt är det första makrotemat att vilja veta mer om livet. De ämnen som tas upp under detta tema är att Savater drabbas av att existentiella frågor kommer över honom då och då och det är bra att de gör det eftersom det innebär att han fortfarande är en levande människa. Men han vill inte ägna sig för mycket åt att grubbla över döden utan vill utnyttja dessa tankar till att tänka på livet istället. Han nämner också att det är viktigt att åtminstone förstå de frågor man har om livet och döden, även om man inte kan finna ett

svar på sin fråga. Hela detta stycke är en slags övergång från det tidigare kapitlet och en inledning till detta kapitel.

Följande makrotema är huvudämnet för hela kapitlet, nämligen den kunskap vi har. Savater menar att vi hela tiden bygger vår kunskap på tidigare kunskap och erfarenheter. Han ifrågasätter senare också hur vi kan vara säkra på vår kunskap och han kommer fram till att vi hela tiden måste vara kritiska, fast till en rimlig gräns. Vi kan inte misstro all kunskap eftersom det, enligt Savater, skulle bli absurt. Men han menar att vi ständigt måste ifrågasätta, diskutera och resonera för att nå fram till korrekt kunskap och korrekta slutsatser.

3.4 Innehållsstrukturens konsekvens för översättningen

Att vara medveten om textens innehållsstruktur har inte bara givit mig en **bättre förståelse av texten i sig** utan det har också hjälpt mig i översättningen. Är man medveten om innehållsstrukturen kan man lättare se hur varje enskilt stycke samspelar med helheten och driver fram argumentationen. Det som sägs i ett mindre stycke måste översättas med hänsyn till hur detta mindre stycke används som exempel och bevis på det som hela kapitlet argumenterar för. Lundquist (2005:26) kallar detta för textens argumentativa riktning, alltså textens inriktning mot en bestämd slutsats. Det finns exempel i texten på att man **riskerar att störa den argumentativa riktningen** om man översätter ett stycke ordagrant och utan att vara medveten om den argumentativa riktningen.

Förståelse av textens innehållsstruktur har även hjälpt mig att **välja den lämpligaste översättningen när det har funnits flera alternativ** och jag har också haft hjälp av att veta textens argumentation och struktur när jag har velat göra en **friare översättning** och till exempel lägga till ord för att ge texten ett mera naturligt flytande språk. Slutligen har jag också på ett bättre sätt kunnat översätta **textens rubriker** när jag har förstått textens argumentation.

Det handlar alltså om fem olika typer av konsekvenser som medvetandet om innehållsstrukturen har haft för min översättning och jag ska nu ge några exempel på detta.

3.4.1 Exempel där innehållsstrukturen har varit till hjälp för förståelsen

I de här fallen har det varit uppenbart att min första översättning har varit felaktig när jag har läst igenom texten med den underliggande argumentationen i bakhuvudet.

- (9) El agravamiento de la inquietud entre la afirmación general y la que lleva mi nombre como sujeto me revela lo único e **irreductible** de mi individualidad, **el asombro que me constituye**: (KT, r. 1017)

Det här stycket översatte jag först med:

- (10) Den ökande oron som uppstår i övergången från det generella påståendet till det som har mitt namn som sitt subjekt avslöjar för mig det unika och **oreducerbara** i min individualitet, **den förundran som infinner sig**:

Det här blev för abstrakt och passade inte in i sitt sammanhang. Det som följer efter den här meningen är en dikt som handlar om att vi har svårt att inse att vi ska dö. Meningen i källtexten säger mycket riktigt ”den förundran som infinner sig” och pekar med sitt kolon fram mot denna dikt som är ett exempel på förundran över att man ska dö. Men att använda denna fras direkt översatt till svenska fungerar inte särskilt väl. Det vore bättre att vara mer explicit i vad förundran består av och att göra översättningen av ordet ”irreducible” mer genomskinlig på svenska. Resultatet blev följande:

- (11) Den ökande oron som uppstår i övergången från det generella påståendet till det som har mitt namn som sitt subjekt avslöjar för mig att min individualitet är unik och **omöjlig att förminska; det förunderliga i att jag ska dö**:

Den här meningen hör hemma i första kapitlets långa försvar för att inleda boken med att tala om döden. Mer specifikt är dess kontext att man även under antiken började sitt filosofiska tänkande med att genom logiskt resonemang inse att man är dödlig, men att vi trots detta har svårt att riktigt förstå detta. Det Savater vill säga i just den här meningen är att insikten om att vi är dödliga får oss att inse att vi är unika eftersom döden är omöjlig att överföra. Denna idé återkommer i texten och det faktum att jag vet att Savater resonerar på detta sätt gör att jag tryggt kan gå ifrån de alltför abstrakta spanska orden eftersom jag vet hur kontexten ser ut. Jag vet att jag inte förstör argumentationen. Dock skulle jag säkert kunna ha gjort en ännu friare översättning om jag hade bearbetat texten ytterligare.

Nästa exempel handlar om att våga använda ett friare och mindre abstrakt uttryck:

- (12) Planteemos de otro modo la cuestión: ¿acaso no es *humanizar* de forma plena la principal tarea de la educación?, ¿hay otra dimensión más propiamente humana, más necesariamente humana que la inquietud que desde hace siglos lleva a filosofar?, ¿puede la educación prescindir de **ella** y seguir siendo **humanizadora en el sentido libre y antidogmático que necesita la sociedad democrática en la que queremos vivir?**

Vi ställer frågan på ett annat sätt: Är det kanske inte att helt och hållet göra utbildningens främsta uppgift *mer mänsklig*? Finns det en dimension som är mer typiskt mänsklig, mer nödvändigt mänsklig än den rädsla som sedan århundraden har fått oss att filosofera? Kan utbildningen avvara **filosofin** och samtidigt fortsätta att **bedriva utbildningen i en humanistisk anda på det icke-dogmatiska och fria sätt som krävs i vårt demokratiska samhälle?** (KT, r. 727)

Först översatte jag dock såhär:

- (13) Kan utbildningen avvara filosofin och samtidigt fortsätta vara **humaniserande i den fria och icke-dogmatiska bemärkelse som krävs i det demokratiska samhälle som vi vill leva i?**

Eftersom den här meningen ingår i introduktionskapitlet och är del av sammanfattningen av varför det är bra att undervisa i filosofi kan man med ganska stor säkerhet anta att "ella" i "puede la educación prescindir de ella" syftar på filosofin, trots att det egentligen inte finns någon formell referent i texten.

Något annat intressant är hur man bör översätta "humanizadora en el sentido libre y antidogmático". Det enda stöd man har av kontexten i det fallet är att Savater argumenterar för att filosofin för in ett humaniserande drag i utbildningen, men vad exakt "ett humaniserande drag" betyder är svårt att säga. Det verkar hänga ihop med Savaters idé om att människan börjar tänka filosofiskt efter att ha insett sin egen dödlighet och att människan därmed blir mer mänsklig, mer "human". Detta i kontrast till djuren som inte är medvetna om sin dödlighet och därmed inte är "mänskliga" och levande på samma sätt som människorna. Denna idé kan tyckas något långsökt och kan vara svår att förstå och relatera till filosofins "mänskliga drag". Det verkar också konstigt om utbildningens uppgift är att göra eleverna medvetna om sin dödlighet för att på så sätt kunna bli mer "mänskliga". Det är troligare att det istället handlar om att skolorna vill fostra barnen till att bli humanister och empatiska människor och att utbildningen därför måste vara icke-dogmatisk och arbeta för frihet.

Jag har också ändrat den ordagranna översättningen av ”la sociedad democrática en la que queremos vivir” eftersom det allmänt ses som en självklarhet att vi vill leva i ett demokratiskt samhälle och därför blir det mer naturligt att kalla det för ”vårt demokratiska samhälle”.

Jag har här tolkat den avsikt jag tror att Savater har haft med sitt yttrande och gjort en ganska fri översättning, men jag tror ändå inte att den är felaktig och stör argumentationen. Att ligga nära källtexten som jag gjorde i min första översättning gör den svenska texten så abstrakt att den blir nästan omöjlig att förstå.

3.4.2 Exempel där den argumentativa riktningen skulle ha störts

De här exemplen handlar om att en ordagrann översättning av enskilda ord skulle ha stört den argumentativa riktningen. Det kan verka märkligt att dessa ord finns i källtexten till att börja med eftersom de ju borde störa argumentationen även där, men jag har ändå valt att översätta dem med mer neutrala ord som passar bättre in i sammanhanget för att hjälpa upp texten.

Det första exemplet handlar dock om att göra texten tydligare, snarare än att det skulle ha blivit direkt fel om jag hade översatt mer ordagrant.

- (14) ¿Tiene sentido empeñarse hoy, a finales del siglo XX o comienzos del XXI, en mantener la filosofía como una asignatura más del bachillerato? ¿Se trata de una mera supervivencia del pasado, que los conservadores ensalzan por su prestigio tradicional pero que los progresistas y las personas prácticas **deben mirar con justificada impaciencia**?

Finns det någon mening med att idag, i slutet på 1900-talet och början på 2000-talet, envisas med att behålla filosofin som ett ämne i gymnasieskolan? Handlar det **inte** bara om en kvarleva från det förflutna som de konservativa upphöjer på grund av ämnets traditionella prestige men som de progressiva och de praktiskt lagda **med rättmätig otålighet vill plocka bort**? (KT, r. 128)

I det här fallet behöver man inte se den övergripande argumentationen för att konstatera att man hjälper texten genom att sätta in ett ”inte” i ”Handlar det inte bara...” när meningarna så att säga staplas på varandra för att ge en stegringseffekt.

Jag har också valt att på ett mer explicit sätt uttrycka det betydelseinnehåll som finns i sista meningens ”deben mirar con justificada impaciencia”. Ordagrant lyder stycket ”bör

se på med rättmätig otålighet”, men att man ser på filosofin med ”rättmätig otålighet” i det här sammanhanget är ju detsamma som att man vill göra sig av med den. Det stör inte heller argumentationen eftersom stycket ingår i den tänkbara kritiken mot att undervisa i filosofi som finns i introduktionskapitlet.

Följande exempel visar att den spanska texten inte alltid är fullkomligt logisk. Det finns ju en risk att jag kan ha misstolkat hur meningarna är kopplade till varandra, men med tanke på hur Savater brukar skriva tror jag att det faktiskt är bättre att i det här fallet översätta ”pero” med ”och”:

(15) Uno empieza a pensar la vida cuando se da por muerto. Hablando por boca de Sócrates en el diálogo *Fedón*, Platón dice que filosofar es «prepararse para morir». **Pero** ¿qué otra cosa puede significar «prepararse para morir» que pensar sobre la vida humana (mortal) que vivimos? Es precisamente la certeza de la muerte la que hace la vida – *mi* vida, única e irrepetible – algo tan mortalmente importante para mí.

Man börjar fundera över livet när man inser att man är dödlig. Platon säger, när han låter Sokrates tala i dialogen *Faidros*, att detta att filosofera är ”att förbereda sig på att dö”. **Och** vad mer kan ”att förbereda sig på att dö” betyda än att fundera över det (dödliga) mänskliga liv som vi lever? Det är just precis vissheten om döden som gör livet – *mitt* liv, det enda, det som inte går att upprepa – till något så dödligt viktigt för mig. (KT, r. 944)

Det här stycket ingår i argumentationen för att börja boken med att tala om döden och den första meningen är en kärnmening för stycket. Det är den adversativa konjunktionen ”pero” (”men”) som inte passar in i sammanhanget. Det som följer är en slags specificering som, liksom överallt annars i Savaters text, ger förklaring till det som nämnts tidigare och fastställer dess riktighet. Det som följer har alltså mer karaktären av att vara additivt snarare än adversativt och därför har jag valt att ändra den svenska översättningsmotsvarigheten till ”pero” (som skulle vara ”men”) till ett ord som följer den argumentativa riktningen bättre, nämligen ”och”.

3.4.3 Exempel på hjälp vid flera översättningsalternativ

I vissa fall kan kontexten och den argumentativa riktningen hjälpa till när man måste avgöra vilket översättningsalternativ som är bäst när flera olika alternativ är möjliga. Det första exemplet kommer ur beskrivningen av tavlan av Hieronymus Bosch som i texten

fungerar som ett exempel på de tre olika nivåerna av förståelse som man enligt Savater kan ha av ett ämne (se ovan s. 23).

- (16) Desde este punto de vista más ambicioso, *El jardín de las delicias* es un objeto material pero también un testimonio histórico, una lección mitológica, una sátira de las ambiciones humanas y una **expresión plástica** de la personalidad más recóndita de su autor.

Sett ur ett sådant, mer ambitiöst, perspektiv är *Lustarnas trädgård* ett materiellt objekt men också ett historiskt vittnesbörd, en lektion i mytologi, en satir över människornas ambitioner och en **uttrycksfull återgivning** av den mest undanskymda delen av konstnärens personlighet. (KT, r. 389)

Uttrycket ”expresión plástica” var svåröversatt eftersom det kunde ha flera betydelser. En betydelse var abstrakt, ”en uttrycksfull återgivning”, och en var mycket konkret, ”uttryck i plastisk konst”. Ordet ”plástica” har nämligen en stor betydelsepotential och kan betyda både ”uttrycksfull” och ”plastik”. Det verkar råda viss delad mening om vilken slags konst som hör till den plastiska. Engelskspråkiga Wikipedia säger under uppslagsordet ”plastic art” att det handlar om konst som kan formas tredimensionellt. I den spanska versionen av samma uppslagsord (”artes plásticas”) sägs däremot mer specifikt att måleri hör hemma inom den plastiska konsten. Det verkar som om ”artes plásticas” på spanska mer generellt kan betyda ”bellas artes”, alltså ”de sköna konsterna”, vilket innefattar mer än enbart skulptur och arkitektur.

Det verkar alltså vara möjligt att använda både ett abstrakt och ett konkret uttryck för att översätta denna fras. Kanske var dock ”uttryck i plastisk konst” lite för konkret eftersom ”plastisk konst” verkar syfta endast på tredimensionella verk. Visserligen är tavlan en triptyk, men den kan nog ändå inte jämföras med skulptur. Dock verkar det vara möjligt att säga översätta det med: ”ett uttryck för de sköna konsterna”. Men om man nu beaktar vad som står i resten av meningen så kan man konstatera att det rent grammatiskt blir svårt att använda detta sista alternativ eftersom ”plástica” fungerar som en bestämning till huvudordet ”expresión” i källtexten och detta är svårt att ändra på i översättningen på grund av den prepositionsfras som följer (”de la personalidad...”). Läser man på ett annat sätt ser man också att de övriga substantiven i meningen är abstrakta: ”testimonio”, ”lección” och ”sátira” och därför blev mitt slutliga val att översätta ”expresión plástica” med det abstrakta ”uttrycksfull återgivning”.

Det ovanstående exemplet handlade mer om att se den nära kontexten snarare än den större argumentativa riktningen och detsamma gäller för följande exempel.

(17) En una palabra, léase lo que sigue como una invitación a filosofar y no como un repertorio de lecciones de filosofía. Pero ¿no son precisamente **esas lecciones** lo que cuadra dar en el bachillerato?

Sammanfattningsvis: Läs det som följer som en inbjudan till att filosofera och inte som en samling lektioner i filosofi. Men är inte just **lektioner i filosofi** det som passar **bäst** att ge på gymnasienivå? (KT, r. 100)

I det här exemplet finns ett insatt ord ("bäst") för att göra argumentationen tydligare, men det som är intressant är hur man undviker att översätta det här stycket så att man får vad Lita Lundquist (2005:60-61) kallar en "otrogen anafor". En otrogen anafor är alltså när man hänvisar till en referent med ett uttryck som är så pass annorlunda än referenten att man som läsare riskerar att inte förstå att man talar om samma referent.

I det här fallet anser jag att man behöver en ordagrann upprepning av referenten "lektioner i filosofi" för att göra Savaters argumentation tydlig. Till en början valde jag att översätta "esas lecciones" med det mer källtextnära "dessa lektioner", men med den anaforen gavs intrycket att det rörde sig om exakt de lektioner som man kan tycka att Savater ger i sin bok. Jag tror att det snarare handlar om hypotetiska lektioner och att "esas lecciones" ska fungera som en anafor till "lecciones de filosofía". Av denna anledning har jag valt att översätta dem med exakt samma uttryck ("lektioner i filosofi") för att tydliggöra kopplingen mellan dem.

Det sista exemplet är hämtat ur exempel nummer 7 ovan som är en slags karaktärsbeskrivning av Kallikles:

(18) A fin de cuentas, si la filosofía desapareciese del todo, para chicos y grandes, el enérgico Calicles – **partidario de la razón del más fuerte** – no se llevaría gran disgusto...

Så när allt kommer omkring, om filosofin försvann helt och hållet, såväl för vuxna som för barn, skulle den energiske Kallikles – **som ansåg det vara en självklarhet att den starkaste ska styra** – inte känna alltför stort missnöje... (KT, r. 191)

Savater säger om Kallikles att han var ”partidario de la razón del más fuerte”. Denna kommentar är svåröversatt eftersom den ordagranna översättning av ”razón” som passar bäst är ”rätt”, alltså ”den starkastes rätt”. Först översatte jag detta med att Kallikles var ”anhängare av att den starkaste ska styra”, men bytte ut denna översättning efter att ha insett att det som stod tidigare var en karaktärsbeskrivning av Kallikles och att det stycket i själva verket säger är att Kallikles anser att filosofi är värdelöst eftersom det är meningslöst att diskutera. Han anser det vara en självklarhet att de starkaste ska styra och att det är värre att bli utsatt för en oförrätt än att själv orsaka den.

Översättningen ”anhängare av att den starkaste ska styra” är inte direkt fel, men den är inte lika tydlig i sin återkoppling till denna beskrivning av Kallikles och den är inte logisk i sammanhanget. Att istället skriva ”som ansåg det vara en självklarhet att den starkaste ska styra” antyder tydligare att Kallikles tyckte att det var meningslöst att diskutera och ägna sig åt filosofi. Jag övervägde att skriva ”som ansåg det vara en självklarhet att den starkaste ska styra utan diskussion”, men jag anser att det är att ge läsaren för mycket hjälp. Stycket är ju trots allt lika svårtolkat i källtexten, så jag har valt att inte vara för explicit med den underliggande betydelsen, men att ändå behålla ett uttryck som möjliggör tolkningen att Kallikles inte tyckte om att diskutera.

3.4.4 Exempel på hjälp vid friare översättning

Slutligen kan man ha stor hjälp att veta hur textens argumentativa struktur ser ut om man vill använda sig av en friare översättning för att få texten att flyta på bättre. Som tidigare sagts är det lättare att vara fri i sin översättning om man vet att man inte stör strukturen.

Mitt första exempel är samma exempel som exempel 15, där jag har valt att översätta inledningsmeningen ”Uno empieza a pensar la vida cuando se da por muerto.” med ”Man börjar fundera på livet när man inser att man är dödlig.” (KT, r. 944) Det som den spanska texten egentligen säger är dock ”Man börjar fundera över livet när man anser sig död.”, men detta låter konstigt på svenska. För att våga ändra till ett mer naturligt uttryck tittade jag på den omgivande kontexten. Meningen kommer ur argumentationen om att det är bra att börja boken med att tala om döden och när man redan har läst den här texten flera gånger vet man att Savaters åsikt är att man börjar tänka på sitt eget liv och livet i

allmänhet efter att man först har insett att man är dödlig. Detta upprepas flera gånger i texten och det långa, berättande stycket om hur Savater själv som barn för första gången insåg att han var dödlig handlar ju just precis om detta. Alltså kan man lugnt tillåta sig att översätta denna mening med det mer svenska: ”Man börjar fundera över livet när man inser att man är dödlig.”

Förutom detta exempel handlar det till stor del om att sätta in småord för att få texten att flyta på bättre. Återigen handlar det bara delvis om att vara medveten om den argumentativa strukturen. Det är minst lika viktigt att se hur de enskilda meningarna förhåller sig till varandra. I följande fall handlar det om att göra meningarnas argumentativa riktning tydligare och att genom att sätta in små ord få fram effekten av flera argument som radas upp efter varandra och på så sätt bygger upp en kraftfull argumentation som är svår att säga emot.

(19) Quizá la filosofía interese a unos pocos, a los que tienen vocación filosófica, si es que tal cosa aún existe, pero éstos ya tendrán en cualquier caso tiempo de descubrirla más adelante. Entonces, ¿por qué imponérsela a *todos* en la educación secundaria? ¿No es una pérdida de tiempo caprichosa y reaccionaria, dado lo sobrecargado de los programas actuales de bachillerato?

Kanske intresserar filosofin **endast** några få, de som har fallenhet för filosofi, om det fortfarande finns de som har det. Men dessa personer kommer ju i vilket fall som helst att ha tid att upptäcka filosofin senare. Varför ska man **då** tvinga *alla* som går en gymnasieutbildning att läsa filosofi? Är inte det ett godtyckligt och reaktionärt slöseri med tid, om man betänker hur överbelastade de nuvarande gymnasieprogrammen är? (KT, r. 145)

Jag har här satt in ett ”endast” för att markera meningens negativa funktion i argumentationen. Stycket ingår i introduktionskapitlets staplande av möjlig kritik mot att undervisa i filosofi och Savater uttrycker sådan kritik mot filosofin att det blir tydligt att han inte själv håller med om det han säger; det är bara retoriska frågor.

Jag tycker mig se en analogi med Lundquists argumentativa markörer när hon påpekar felet i att översätta ”I dag bliver der kun lidt regn” med ”There will be a little rain today” (Lundquist 2005: 68). Meningen på danska uttalar sig så att säga negativt om regnet. Det lutar mer åt att det inte blir regn än att det blir det. Den engelska översättningen är mer positiv och tycker att det blir en del regn. På samma sätt hade det varit fel att inte

sätta in ett ”endast” i ovanstående mening eftersom det skulle ha gjort meningen positiv: Filosofin intresserar faktiskt människor, även om de är få. Detta passar inte in i den negativa argumentationen och därför är det bättre att sätta in ”endast” för att markera det negativa.

Förutom detta har jag även satt in den kausala markören ”då” för att få fram kopplingen mellan ”Varför ska man då tvinga *alla* som går en gymnasieutbildning att läsa filosofi?” och den föregående meningen. Den här meningen är en konsekvens av det som sades tidigare. Savater säger att filosofin intresserar endast några få och de kommer att kunna ta del av den senare, *därför* är det ingen mening med filosofiundervisning för alla.

3.4.5 Översättning av rubriker

Förståelsen av argumentationens riktning kan även vara till hjälp när man ska översätta kapitelrubrikerna. Rubrikerna är ganska abstrakta på spanska och några av dem kan göras mer genomskinliga för att man på så sätt kan hjälpa den svenska läsaren att förstå texten. När man har en imitativ översättningsstrategi ska man dock kanske inte hjälpa läsaren för mycket, men textens rubriker är så viktiga för förståelsen av resten av texten att jag tycker att det kan vara berättigat att ge lite extra hjälp med dem.

Insikten om att hela introduktionskapitlet handlar om huruvida man bör undervisa i filosofi eller inte fick mig att ändra min översättning av rubriken ”El por qué de la filosofía” från ”Filosofins syfte” till ”Varför ska man undervisa i filosofi?”. Den senare rubriken är extra hjälp till läsaren. Eventuellt innebär den att jag är tydligare i min översättning än vad Savater är i källtexten, men översättningen ”Filosofins syfte” blir alltför abstrakt. Mitt val gör däremot hela kapitlets argumentativa riktning tydligare. Man skulle kanske ha kunnat skriva ”Filosofins syfte i undervisningen”, men en nominalfras gör texten onödigt tung och Savater använder sig ju ofta av retoriska frågor på andra ställen i texten och det är därför inget stilbrott att använda en fråga.

Andra kapitlets rubrik ”Las verdades de la razón” var svåröversatt eftersom styckets argumentativa riktning var svår att upptäcka. Kapitlet handlar om vår kunskap. Den kunskap som var och en har, hur man måste ha tidigare kunskap för att kunna ställa frågor om sin omgivning för att få veta mer, och i vilken grad vi bör lita på vår kunskap. Ett långt

stycke ägnas åt olika tro på vilken kunskap som är sann. Han tar upp skepticism, relativism och de som tror på sanning genom religiösa uppenbarelser. Slutligen dras slutsatsen att vi måste tro på vissa grundläggande saker, annars har vi ingen fast grund att stå på. Savater menar alltså att för att komma fram till vad som är sant måste vi tala med andra människor och använda vårt förnuft för att resonera oss fram till rätt slutsatser. Vi måste också kunna erkänna att vi har haft fel och ändra våra åsikter.

Till en början översatte jag rubriken ordagrant med "Förnuftets sanningar", men som så ofta när man översätter nära källtextens formulering blev det alltför abstrakt. Det handlar om att finna korrekt information som man kan lita på genom att använda sitt förnuft och diskutera med andra människor. Att använda förnuftet är, säger Savater i ett stycke i kapitlet, att söka efter och överväga olika argument innan man tar för givet att det man tror sig veta är sant. Därför valde jag att översätta rubriken med: "Sanning genom argumentation". Det skulle kanske gå att finna en ännu bättre översättning, men jag upplevde det som svårt att skapa ett kort uttryck på svenska för den idé som Savater uttrycker i kapitlet. Rubriken blir lika abstrakt som på spanska och betydelsen av ordet "sanning" är något vagt. Men rubriken skulle bli alltför lång om man skulle översätta den med, t.ex. "Att finna korrekt information som man kan lita på genom att använda sitt förnuft och diskutera med andra".

4 Sammanfattning och kommentar

Det finns många olika sätt att se på en text och i den text jag har översatt har det funnits flera möjliga ämnen man skulle kunna diskutera. Jag har kunnat konstatera att texten innehåller många citat som saknar tydlig källhänvisning. Detta försvårar översättningen om man måste ha de vedertagna och redan publicerade översättningarna av citaten. Dessutom kan det försvaga textens trovärdighet om en läsare upptäcker den bristande källhänvisningen eller tycker att citaten är fel översatta. Jag har också kunnat se att texten har diverse drag som gör den både svårläst och enkel på samma gång. Dock har jag sett att texten i stort följer genrekonventionerna och att genrekonventionerna verkar vara desamma både i spansk och i svensk skrivkultur. Dessutom är de tänkta svenska läsarna troligen ganska förtrogna med spansk kultur och man behöver av dessa anledningar inte anpassa översättningen så mycket efter svensk skrivkultur och svensk kultur i allmänhet.

Något annat som jag säkert skulle ha kunnat arbeta mer med är att kompensera för ordlekar som jag har tvingats ta bort. Savater leker ibland med dubbeltydiga ord och dessa ordlekar är inte alltid lätta att översätta till svenska. Man skulle kunna sätta in ordlekar av samma typ på andra ställen i texten för att behålla Savaters stil. Man skulle också säkert ha kunnat undersöka närmare vilka textdrag som är typiska för Savater och på ett medvetet sätt försöka behålla dessa textdrag och kompensera för när man har tvingats ta bort dem. Det skulle också säkert ha varit intressant att titta närmare på hur Savater beskriver filosofin gentemot vetenskapen eftersom jag har tyckt mig skönja ett visst ogillande av vetenskapen, eller åtminstone ogillande av att vetenskapen får så stor plats i vårt samhälle.

Det jag dock har tyckt varit mest intressant i den här texten är innehållsstrukturen och det var den jag valde att fokusera mest på. I uppsatsen presenterade jag på fyra olika sätt den text jag har översatt. Jag inledde med en textanalys för att ge läsaren en uppfattning av hur texten ser ut. Genom att göra textanalysen upptäckte jag att det var innehållsstrukturen som främst gjorde att texten upplevdes som svår och osammanhängande, trots att själva språkdräkten var enkel. Detta drag i texten valde jag att bygga min uppsats på. Jag gav under 2.1.4, en kort presentation av hur textens innehåll ser ut eftersom detta är svårt att själv se vid en snabb genomläsning av texten. Därpå följde en mer detaljerad genomgång av innehållsstrukturen under 3.3.1 till 3.3.4, där jag försökte ge en bild av hur innehållet är strukturerat och vilken relation varje stycke har till de andra

styckena och till helheten. Slutligen gav jag exempel på vilken påverkan innehållsstrukturen har haft på min översättning.

Genom att visa hur textens mindre stycken är hierarkiskt ordnade och kopplade till varandra har jag velat visa hur viktigt det är att som översättare inte fastna i textens små detaljer. För att lösa översättningsproblem måste man ibland försöka se vilken roll ett enskilt stycke spelar för textens helhet och för textens argumentation, om det rör sig om en argumenterande text. Ibland har jag haft hjälp av att vara medveten om innehållsstrukturen och vad författaren har velat argumentera för när jag har varit tveksam till vad ett stycke egentligen betyder, eller när jag har haft flera översättningsalternativ att välja mellan. Men jag har också haft hjälp av innehållsstrukturen och den argumentativa riktningen när jag har velat göra en friare översättning, eftersom jag har vetat att jag i varje fall inte har förstört strukturen eller argumentationen genom att ändra ord, fraser eller meningar.

Att analysera den här textens innehållsstruktur har hjälpt mig att tänka på ett nytt sätt och se översiktligt även på andra texter innan jag förlorar mig i detaljerna. Förhoppningsvis jag har kunnat förmedla detta sätt att se på texter även till läsaren av den här uppsatsen.

5 Referenser

Primärlitteratur

Savater, Fernando, 1999. *Las preguntas de la vida*. 7 uppl. Barcelona: Ariel

Sekundärlitteratur

Böcker

Furberg, Mats, 1998. *Du*. Thales

Hansson, Sven Ove, 2003. *Verkttygslära för filosofer*. 2 uppl. Thales

Hellspång, Lennart & Ledin, Per, 1997. *Vägar genom texten*. Lund: Studentlitteratur

Lundquist, Lita, 2005. *Oversættelse: problemer og strategier, set i textlingvistisk og pragmatisk perspektiv*. Samfundslitteratur

Marina, José Antonio, 2006. *Anatomía del miedo*. Barcelona: Anagrama

Internetadresser

Wikipedia, 22 september 2007: Fernando Savater

http://es.wikipedia.org/wiki/Fernando_Savater

Wikipedia, 1 december 2007: plastic arts

http://en.wikipedia.org/wiki/Plastic_arts

Wikipedia, 1 december 2007: artes plásticas

http://es.wikipedia.org/wiki/Artes_pl%C3%A1sticas

Van Dijk, Teun A., 1976. Narrative macro-structures. I *Poetics and the Theory of Literature 1*, [artikel online], s. 547-568

Artikel kan läsas här:

<http://www.discourses.org/OldArticles/Narrative%20macrostructures.pdf> [17 december 2007]